

УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКИХ І МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГАХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Третяк В.П., доктор економічних наук, доцент

Ляшевська В.І., аспірант

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті наведено результати авторського дослідження європейських та міжнародних рейтингів конкурентоспроможності. Використано рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2013–2014 рр., який складено з інформаційних джерел ЄС. Для порівняння глобальної конкурентоспроможності України було обрано більше десяти постсоціалістичних країн, які є членами ЄС. Розкрито основні складові міжнародних рейтингів. Під час використання даних будь-яких міжнародних рейтингів конкурентоспроможності прихованими від дослідження залишаються: чинники й умови, що зумовили місце в цьому рейтингу конкурентоспроможної країни; вектор змін місця порівняно з попереднім рейтингом; відповідь на запитання, за рахунок яких складових країна змінила своє місце в рейтингу конкурентоспроможності. Автори виокремлюють з позицій соціальної ефективності трансформаційних процесів в Україні, складові рейтингів поділити на дві групи. Одну групу складають чинники й умови, сформовані тривалим процесом еволюційних змін макроекономіки (освіта, тривалість життя та соціальний захист), а іншу – результати поточних інституційних змін за період ринкових реформ. Запропонований поділ складових рейтингів необхідний для того, щоб формувати обґрунтовані очікування населення від реформ. На цій основі розроблені й представлені основні проблеми та можливі форми державного регулювання України в період адаптації в ЄС. При цьому запропонована авторська періодизація адаптації економіки України до ЄС має три періоди: від вступу в СОТ до вступу в ЄС; після вступу в ЄС – адаптація (3–5 років); після завершення адаптації в ЄС.

Ключові слова: державне регулювання, європейські та міжнародні рейтинги, конкурентоспроможність, макроекономічне середовище, макроекономіка, індекс людського розвитку.

Постановка проблеми. Реалізація Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» потребує поглиблення наукового обґрунтування підходів і механізмів державного регулювання конкурентоспроможності. Одним із ключових напрямків підвищення наукової обґрунтованості прийнятих рішень у зазначеному напрямку може стати використання міжнародних рейтингів. У цьому контексті наше дослідження спрямоване на аналіз складових міжнародних рейтингів конкурентоспроможності.

Загострена дискусія у Верховній раді в січні-лютому 2016р. показала, що багато фундаментальних положень довгострокового розвитку країни, які визначають конкурентоспроможність, як і раніше розуміються по-різному. Як відомо, світовий досвід розвитку нинішніх країн-лідерів (США, давні члени ЄС, Японія, Сінгапур, Республіка Корея та ін.) показує, що до нинішнього свого становища вони йшли довго і за різними моделями макроекономічного розвитку. Як вважають автори, ця обставина передбачає пошук вихідних методологічних положень довгострокового розвитку будь-якої окремо взятої країни, ґрунтуючись на реальному, а не уявних, бажаних позицій у міжнародних рейтингах. Соціальна ефективність ринкової трансформації, урешті-решт, є наслідком довгочасних складних макроекономічних змін, ефективність яких перевіряється зростанням конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Тому для наукового осмислення місця своєї країни в міжнародних рейтингах конкурентоспроможності необхідне дослідження самої їх суті. Неоднакове ставлення до рейтингів як до інструменту аналізу з різними цілями, на наш погляд, робить доцільним хоча б коротке висвітлення місця й ролі сучасних рейтингових агентств у глобальній економіці XXI століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У другій половині XX століття, як відомо, в наукових дослідженнях економічних процесів найрізноманітнішої спрямованості все частіше використовуються рейтинги як економічний інструмент, що відображає ранжування країн, компаній та інших суб'єктів господарювання за одним виділеним показником. У монографії групи авторів на чолі з А.М. Кармінським «Рейтинги в економіке: методологія и практика» широко представлено

використання цього інструменту дослідження у різних сферах економічного життя. Відтак, звернемося до суті «рейтингу» в сучасній практиці міжнародних оцінок конкурентоспроможності. У названому джерелі зазначається, що застосування рейтингу стало можливим тільки з розвитком ринкових відносин [1, с. 16].

У матеріалах Всесвітнього економічного форуму: Рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2014-2015 рр. [2] простежено зниження місця України на фоні основних країн ЄС. «Глобальний інноваційний індекс-2015» вказує на те, що конкурентоспроможність базується на результатах реалізації інноваційної моделі розвитку, що зумовлює як зміну світових лідерів, так і зміну місць серед країн, що розвиваються. Ю. Загоруйко результати свого дослідження назвав «Кому нужна конкурентоспособность» [3], у якій відобразив зростання актуальності подальшого дослідження цього процесу.

У вивчених нами джерелах рейтинги конкурентоспроможності країн світу містять неоднакові складові. Найбільш змістовним індексом конкурентоспроможності зростання є розробка Інституту економіки та прогнозування НАН України [4, с. 117]. У цій монографії індекс конкурентоспроможності зростання включає макроекономічне середовище, державні інституції та технологічну готовність. Кількість країн, за якими досліджувалася конкурентоспроможність України зазначеним інститутом, зросла із 75 до 104. Це дає підставу вважати, що конкурентоспроможність, яка вимірюється зазначеними складовими, є досить надійним показником для будь-якої окремо взятої країни, у тому числі України.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні в міжнародних рейтингах конкурентоспроможності різних за своєю змістовною сутністю складових. Одну групу складових формують чинники й умови довготривалого еволюційного характеру, що зумовлює неможливість їх швидкої зміни в процесі ринкової трансформації будь-якої окремо взятої країни. До іншої групи складових належать чинники інституційних змін, регульовані державою в короткостроковому періоді.

В Україні більш значущого смислового змісту термін конкурентоспроможність набув у процесі широкого використання в різних країнах Заходу в ході загострення конкурентної боротьби на ринках. Це диктувалося економічною ситуацією всередині окремих країн ЄС, зокрема потребою оцінки державними структурами та експертним співтовариством мати кількісні характеристики конкретних видів продукції різних товаровиробників на внутрішніх і зовнішніх ринках. У міжнародних рейтингах замість суб'єктів господарської діяльності використовувалися країни, однотипна продукція яких потребувала порівняння з аналогічною за єдиною кількісною оцінкою, що визнається всіма. Саме це зумовило розробку спеціальних методик міжнародних рейтингів.

У другій половині ХХ ст. стали з'являтися рейтингові агентства як міжнародні, так і внутрішньодержавні. Їх рейтингові оцінки все частіше використовуються після публікацій у спеціалізованих та суспільно-політичних виданнях. Розширення сфери використання рейтингів у сфері конкурентоспроможності в умовах глобалізації пояснюється тим, що спектр потенційних показників продукції глобального економічного простору значно виріс. За цих обставин до придбання товару потенційний покупець хоче знати професійну оцінку продукції різних товаровиробників. У сучасних ринкових умовах все частіше відображаються технологічні пріоритети товаровиробника з орієнтацією на функціональні можливості в покупця.

Основні результати дослідження. Із вивчених, у тому числі зазначених вище, джерел, на нашу думку, на особливу увагу заслуговує методика складання рейтингів у Європейському союзі та міжнародних рейтингових агентствах, щоб порівняти їх складові. Із доволі великої групи країн ЄС обрані ті, що в умовах ринкової трансформації більш ніж інші наближені до нашої країни (табл. 1). Розглянемо рівень нинішньої конкурентоспроможності України на фоні значної групи постсоціалістичних країн ЄС. Наведений рейтинг відображає широке коло факторів і умов, серед яких основними є інноваційний потенціал базових галузей національного господарства. Він, як відомо, включає на рівні із фондами виробничого призначення і робочу силу.

Таблиця 1. Рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2013-2014 рр.*

№ з/п	Країна	Світовий рейтинг
1.	Швеція	6
2.	Нідерланди	8
3.	Естонія	32
4.	Польща	42
5.	Чехія	46
6.	Литва	48
7.	Латвія	52
8.	Болгарія	57
9.	Словенія	62
10.	Угорщина	63
11.	Хорватія	75
12.	Румунія	76
13.	Словаччина	78
14.	Україна	84

*Складено автором відповідно до [5, с. 82]

Рівень кваліфікації виробничого й управлінського персоналу, його організованість і дисципліна визначаються не поспішним прийняттям законів про європеїзацію, а менталітетом народу кожної країни. У ньому в прихованій формі відобразилися всі фактори складової, насамперед, характер еволюційного розселення на території, який формував стійкі форми поділу і кооперації праці, в межах окремо взятої родини, населеного пункту, регіону і країни в цілому.

Усі інші фактори соціально-психологічного, релігійно-етнічного та іншого характеру закріпилися в процесі формування життєвих цілей і цінностей людей багатьох поколінь. Це увиразнилося в співвідношенні особистісних і державних інтересів у спроможності до стійкого узгодженого трудового процесу незалежно від форм власності і господарювання. Таким чином, вступ постсоціалістичних країн до Європейського союзу, свідчить про неоднакові результати конкурентоспроможності з позицій їх нових переваг від членства в ЄС. В отриманих підсумках по вказаних країнах можна виділити декілька чинників та умов, які визначають характер причинно-наслідкового зв'язку між членством в ЄС і стартовим рівнем конкурентоспроможності. При цьому останній відображає тривалий процес ринкового реформування в кожній окремо взятій країні.

Виконане дослідження засвідчило, що будь-яка із зазначених країн, знову прийнята в ЄС, досягла певних стійких позитивних результатів, використовуючи переваги після входження в міжнародну систему поділу і кооперації інтелектуальної праці. Через це Україна за станом на кінець 2015 р. зберігає свої переваги у вузькому спектрі галузевої конкурентоспроможності порівняно з вищезазначеними новими членами ЄС. В Україні при централізованій плановій системі було сконцентровано провідні науково-дослідні центри, що забезпечують аерокосмічну галузь, ядерну енергетику, металургію, хімію і низку провідних галузей оборонного та подвійного призначення.

Без розуміння реальної ситуації в нинішній глобальній економіці, на наш погляд, нереально очікувати тільки позитивних результатів від самого акту входження до складу ЄС. Звернемося до результатів дослідження конкурентоспроможності України Інститутом економіки та прогнозування НАН України. У цьому дослідженні використаний досить широкий масив інформації для великого кола порівняння. Наприклад, на початковому періоді зазначеного дослідження наша країна за індексом конкурентоспроможності зростання посідала 69-е місце. У той же час за макроекономічним середовищем – 73-є, за державними інституціями – 71-є, а за технологічною готовністю – 63-є.

Динаміка за досліджуваний чотирирічний період в зазначеному джерелі, на жаль, зафіксувала погіршення ситуації в нашій країні за всіма складовими. Зокрема, за індексом конкурентоспроможності зростання Україна посіла 86-е місце, за макроекономічним середовищем – 76-е, за державними інституціями –97-е, за технологічною готовністю – 83-е. Таким чином, за аналізований період за індексом конкурентоспроможності зростання наша країна опустилася на 17 пунктів, за макроекономічним середовищем –на 3 пункти, за державними інституціями – на 26 пунктів, за технологічною готовністю – на 20.

На нашу думку, саме це дослідження провідної наукової установи Національної академії наук України зафіксувало те, що є непосильним для окремих дослідників. Наголосимо на найбільш важливих положеннях.

По-перше, за всіма складовими конкурентоспроможності Україна вже на початку XXI ст. мала чітко виражену динаміку негативного характеру за основними складовими конкурентоспроможності на фоні інших країн світу. По-друге, найбільш різке зниження в міжнародному рейтингу конкурентоспроможності відбулося за державними інституціями (на 26 пунктів) і за технологічною готовністю (на 20 пунктів). Це дозволяє приєднатися до думки тих учених України, які у своїх висновках уже давно усвідомили, що підвищення конкурентоспроможності продукції базових галузей національної економіки неможливе в короткостроковому тимчасовому періоді. Із цим тісно пов'язаний і інший теоретико-методологічний підхід вирішення важливого стратегічного завдання для нашої країни. Мається на увазі неможливість завдяки набору розрізних нормативно-правових актів створити сприятливе економічне середовище для суб'єктів господарської діяльності усіх форм власності, яке б підвищувало їх психологічну і економічну мотивацію.

Актуальність аналізованого нами дослідження полягає в тому, що в ньому вперше з відомих нам джерел показані в динаміці складові індексу конкурентоспроможності зростання. Відставання у створенні державних інституцій, технологічній готовності та макроекономічного середовища буде істотно впливати на реалізацію наших стратегічних намірів після вступу в ЄС. З урахуванням цього ми будемо використовувати вище зазначені висновки як вихідне базове методологічне положення під час розробки та обґрунтування власних пропозицій щодо вдосконалення нинішньої системи державного регулювання конкурентоспроможності.

У межах підготовки України до членства в ЄС активне впровадження антикризових заходів, спрямованих на стабілізацію макроекономічної ситуації, передбачає відновлення стабільності у фінансовій сфері. За деякими показниками докризового рівня наша країна, на жаль, залишається стагнаційною й потребує введення активних заходів стимулювання з боку держави. Відзначимо, наприклад, що якщо в 1992 р. Україна посідала 9-е місце в світі за рівнем впровадження інновацій, то сьогодні наша країна опустилася нижче, ніж 90-е місце [6].

Результати реалізації Програми економічних реформ, запровадженої в Україні в 2010 р., відображені в Індексі глобальної конкурентоспроможності, який щороку розраховується фахівцями Світового економічного форуму. Для оцінки конкурентоспроможності економіки кожної з країн були використані відкриті статистичні дані, а також підсумки спеціального опитування декількох тисяч менеджерів різних компаній, які працюють у цих країнах. Рейтинг, заснований на Індексі глобальної конкурентоспроможності (GCI), був уведений у 2004 р. Він містить 110 показників, розділених за 12 категоріями: інститути, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я, початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, ефективність товарного ринку, ефективність ринку праці, розвиток фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, розвиток інновацій [7].

Відповідно до Індексу 2014-2015 рр., Україна зайняла 76-е місце серед 144 країн світу (табл. 2). Зауважимо, що за останні 7 років стабільного поліпшення ситуації не спостерігається.

Таблиця 2. Місце України в рейтингу The Global Competitiveness Index, 2008-2015 pp. [8]

Показники	2008/ 2009 pp.	2009/ 2010 pp.	2010/ 2011 pp.	2011/ 2012 pp.	2012/ 2013 pp.	2013 / 2014 pp.	2014 / 2015 pp.	2014/ 2015 pp. до 2008 / 2009 pp.,(+, -)
Місце України за Індексом глобальної конкурентоспроможності	72	82	89	82	73	84	76	- 4
За субіндексами:								
– інститути	115	120	134	131	132	137	130	- 15
– інфраструктура	79	78	68	71	65	68	68	+ 9
– макроекономічні умови	91	106	132	112	90	107	105	- 14
– охорона здоров'я й базова освіта	60	68	67	74	62	62	63	- 3
– вища освіта та підвищення кваліфікації	43	46	46	51	47	43	40	+ 3
– ефективність товарних ринків	103	109	129	129	117	124	112	- 9
– ефективність ринку праці	54	49	54	61	62	84	80	- 26
– розвиток фінансових ринків	85	106	119	116	114	117	107	- 22
– технологічна готовність	65	80	83	82	81	94	85	- 16
– розмір ринку	31	29	38	38	38	38	38	- 7
– рівень розвитку бізнесу	80	91	100	103	91	97	99	- 19
– інновації	52	62	63	74	71	93	81	- 29

У 2010-2011 рр. Україна посідала найнижче для себе місце рейтингу – 89-е, а в 2008-2009 рр. найвище – 72-е. Це свідчить про несистемне проведення реформ у країні та відсутність чіткого бачення тих кроків, які приведуть до стабільного підвищення рівня конкурентоспроможності України.

Україна традиційно займає досить високі позиції за такими показниками, як охорона здоров'я, освіта, ринок праці, проте поки що переважно за рахунок масового охоплення населення й розміру країни, але не за рахунок якості. У цілому просування України в рейтингу з 84-го до 76-го місця в останній рік ще не можна вважати позитивним результатом, оскільки, незважаючи на це, в рейтингу глобальної конкурентоспроможності основними є показники, за якими Україна стабільно перебуває на дуже низькому рівні, а саме: якість інституційного середовища (державні інститути), розвиненість ринку, інноваційна складова (недостатнє використання новітніх технологій).

Старший менеджер групи з дослідження глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), Т. Гейгер вважає, що низька оцінка такої складової індексу, як державні інститути, «не дозволяє повною мірою відчутти позитивний ефект від переходу України на другу стадію розвитку – економіку, орієнтовану на ефективність» [8].

До сильних сторін української економіки автор виконаного дослідження відніс високу поширеність вищої освіти, стан інфраструктури і значний обсяг внутрішнього ринку. Проте скористатися своїми конкурентними перевагами Україні заважають низька ефективність роботи державних інститутів, недостатній інноваційний потенціал. Це посилюється неефективною антимонопольною політикою, слабким розвитком фінансового ринку, низьким рівнем конкуренції на ринках товарів і послуг, та дефіцитом довіри інвесторів до фінансової системи. Як і минулого року, ключовими проблемами для економічного розвитку в Україні представники бізнесу називають корупцію, неефективність державного апарату, високі податкові ставки. Усі ці фактори сприяють неефективному розподілу ресурсів країни і перешкоджають зростанню конкурентоспроможності.

Порівняння показників за окремими складовими індексу останніх років ілюструє значні втрати, які економіка України зазнала в період кризи, і доводить необхідність подальшого послідовного й цілеспрямованого просування за допомогою кардинальних реформ. Наведений аналіз на основі індексів глобальної конкурентоспроможності свідчить про згубний вплив державної управлінської сфери на розвиток бізнесу і залучення інвестицій, на розвиток науки й освіти, незначне використання передових інноваційних розробок у виробництві, незахищеність майнових та інтелектуальних прав власності, відтік висококваліфікованих кадрів. Обсяги ринку та висока якість людського потенціалу є практично єдиними перевагами порівняно з іншими країнами, які за умови структурних якісних змін в управлінській сфері здатні підвищити рівень конкурентоспроможності України.

Стосовно інших країн слід зазначити, що рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2014-2015 (The Global Competitiveness Index 2014-2015), очолила Швейцарія, яка посідає перше місце вже шостий рік поспіль. Друге місце, як і в 2013-2014 році, займає Сінгапур. США поліпшили свій рейтинг з 5 до 3 місця і, як і раніше, залишаються світовим лідером у забезпеченні інноваційних продуктів і послуг. Четверте місце займає Фінляндія, п'яте – Німеччина. Далі до десятки лідерів рейтингу входять: Японія (6-е місце), Гонконг (7-е місце), Нідерланди (8-е місце), Великобританія (9-е місце) і Швеція (10-е місце).

Усе вищевикладене свідчить про те, що розрив у конкурентоспроможності серед європейських країн зберігається на фоні зусиль Європейського Союзу щодо розв'язання макроекономічних проблем еврозони. У той час як країни Північної і Західної Європи мають сильні конкурентні позиції, країни Південної Європи, такі як Іспанія (35-е місце), Італія (49-е місце), Португалія (36-е місце) й особливо Греція (81-е місце), які серйозно постраждали від економічної кризи та макроекономічної нестійкості, продовжують значно відставати, хоча всі вони за минулий рік досягли певних успіхів у підвищенні конкурентоспроможності.

У регіоні Близького Сходу і Північної Африки, який продовжує потерпати від геополітичної нестабільності, лідирують Об'єднані Арабські Емірати (12-е місце), Катар (16-е місце) і Саудівська Аравія (24-е місце). Ізраїль займає 27-е місце. Сильні позиції цих країн різко контрастують із країнами

Північної Африки, де найвищу позицію в рейтингу займає Марокко (72-е місце). Серед країн Африки на південь від Сахари лідером став Маврикій (39-е місце), який продовжує рух угору й випереджає Південну Африку (56-е місце). У верхній половині рейтингу фігурують тільки зазначені дві країни регіону, тоді як більшості інших держав потрібна подальша зовнішня допомога для посилення їх економічного розвитку та конкурентоспроможності. Значна частина африканських країн з низьким рівнем доходів займає нижні рядки рейтингу.

Серед країн Латинської Америки лідерство утримує Чилі (33-є місце). Незважаючи на стабільне економічне зростання в попередні роки, деякі держави регіону й досі мають низькі темпи продуктивності, які зумовили загальну стагнацію конкурентоспроможності. Відносно стабільними економіками регіону залишаються Панама (48-е місце), Коста-Ріка (51-е місце) і Мексика (61-е місце). Великі економіки, що розвиваються, країн БРІКС демонструють різні показники. Китай (28-е місце), як і раніше утримує лідерство в групі. Бразилія (57-е місце) й Індія (71-е місце) у 2014-2015 році перемістилися у рейтингу вниз, Росія піднялася у рейтингу з 64-ого на 53-є місце.

Серед постсоціалістичних країн Естонія займає 29-е місце, Литва – (41-е), Латвія – (42-е), Азербайджан – (38-е) і Казахстан –(50-е місце). Інші держави пострадянського простору розташувалися нижче: Росія (53-є місце), Грузія (69-е місце), Україна (76-е), Молдова (82-е), Вірменія (85-е), Таджикистан (91-е) і Киргизстан (108-е). Слід зазначити, що підготовка основної частини дослідження була завершена до початку активної фази глибокої економічної кризи в Україні.

Україна знаходиться в постіндустріальному періоді розвитку. Відповідно, єдиний варіант, який пропонує сучасна економічна теорія, – це орієнтація на інновації, залучення інвестицій у високотехнологічні, інноваційні сфери розвитку. До передкризових темпів економічного зростання Україна зможе повернутися за умови поліпшення демографічної ситуації та значного приросту продуктивності праці. Останнє можливе лише за рахунок нової хвилі інновацій і модернізації нинішніх виробничих потужностей.

Згідно з оцінками Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), що пролунали в Давосі, Україна належить до держав із середнім рівнем інноваційності. Спостерігається нерівномірність і дисбаланс у розвитку різних складових інноваційності (Innovation) та факторів підвищення ефективності економіки (Efficiency Enhancers). Наприклад, усе, що стосується людських ресурсів – освіченості, наявності кваліфікованих кадрів, ринку праці, патентної активності населення, освітньої та наукової інфраструктури, – залишається на незмінно високому рівні. Однак інституційна й організаційна складові, в тому числі залучення компаній в інноваційні процеси, конкуренція на внутрішньому ринку, регуляторне середовище, не сприяють перетворенню інновацій у масові та всеосяжні [9].

Індикатори, що відображають цілу низку чинників і умов, де причинно-наслідкові зв'язки на рівні вкладення – віддача мають довгий виробничий цикл. Через це складові будь-якого рейтингу конкурентоспроможності вимагають осмислення на рівні притаманних XXI століттю стійких залежностей з довгостроковим періодом економічної та соціальної віддачі. Відзначимо ті з них, які становлять індекс людського розвитку ООН: середня тривалість життя і рівень освіти населення. Перший показник, як тепер добре відомо, визначає два складні довгочасні процеси:

1. Співвідношення працюючих і пенсіонерів з учнівською молоддю формують структуру прибуткової і витратної частини бюджету будь-якої країни. Тому старіння населення в цілому в Україні поряд з посиленням відтоком молодих високопрофесійних кадрів (в основному до 35 років) не може бути виправлено раніше ніж за 10-15 років;

2. Видатки на освіту, які формують рівень освіти в індексі ООН, трансформуються дуже повільно, мають еволюційний, інерційний і консервативний характер. Тому система вищої освіти потребує, щоб зароблені вузами валютні кошти не компенсували нестачу бюджетного асигнування, а направлялися туди, де їх заробляють. Це дозволить здійснити якісне оновлення матеріальної бази фундаментальних досліджень природних наук, передусім, математики, фізики, хімії та нових напрямків на їх стиках з іншими науками: біофізики, молекулярної біології, генної інженерії,

нанотехнологій. Без них у XXI ст. неможливо підвищити конкурентоспроможність наукоємної продукції.

В умовах загострення економічної кризи, яка супроводжується зниженням рівня життя населення, усе викладене вище передбачає повернення дослідників макроекономічної динаміки України до періоду завищених очікувань напередодні вступу України до СОТ. Саме в той період гостра наукова дискусія про результати вступу нашої країни до СОТ доповнювалася підвищеним оптимізмом перспектив членства в ЄС. Вивчені нами джерела показують єдність поглядів на тривалість і складність цього процесу. Немає суттєвої різниці в розумінні того, що для різних галузей економіки період адаптації в ЄС буде неоднаковим як за формами інтеграції, так і за тривалістю переходу. На цій підставі в роботі представлена авторська розробка найважливіших проблем і можливих форм державного регулювання конкурентоспроможності України в період адаптації в ЄС (табл. 3).

Таблиця 3. Найважливіші проблеми та можливі форми державного регулювання конкурентоспроможності України в період адаптації в ЄС (авторська розробка Ляшевської В.І.)

№ з/п	Довгострокові проблеми, що вимагають узгодження з конкретними країнами або групою країн	Форми довгострокового вирішення в рамках СОТ на шляху євроінтеграції
<i>Перший період – період від вступу до СОТ до вступу в ЄС</i>		
1.	Вивчення в розрізі експортних галузей України технологічних, санітарних та інших стандартів, норм, вимог основних конкурентів ЄС	Публікація в спеціальних виданнях (навчальній літературі, наукових, науково-виробничих виданнях) порівняльних таблиць з кількісними характеристиками європейських і українських стандартів за основними видами експортної продукції в розрізі галузей і товарних груп
2.	Порівняльний аналіз продуктивності основних засобів виробництва (машин і механізмів, верстатів) в подібних технологіях з виділенням ступеня досягнення нормативної продуктивності (на годину, добу, місяць, рік)	Проведення цільових майстер-класів, тренінгів, обміну досвідом провідних виробничих категорій для виявлення й розуміння головних об'єктивних і суб'єктивних причин відставання за продуктивністю праці та якістю
3.	Порівняльний аналіз за погодинною, тижневою, місячною та річною оплатою праці на однотипному обладнанні (верстатах, механізмах, агрегатах, автоматичних лініях, конвеєрах, роботизованих повністю або частково)	Перехід на більш сучасне, високопродуктивне обладнання, вивчення можливості придбання обладнання, демонтованого у колишніх власників в країні і за кордоном. Вивчення практики лізингу. Широке висвітлення в спеціальних інформаційних каналах інформації для потенційних покупців засобів виробництва за аналогією «автомобілі з пробігом»
<i>Другий період – період адаптації (3-5 років) після вступу в ЄС</i>		
1.	Осмилення сутності довгострокових проблем технологічного, організаційно-управлінського, економічного і правового характеру, що вимагають узгодження і погодженості по вертикалі і горизонталі в масштабах галузей і країни	Розробка силами провідних галузевих й академічних НДІ за участю основних товаровиробників (державних і приватних) Програм довгострокового характеру з освоєння технологій і стандартів провідних виробників ЄС
2.	Квоти реалізації на ринках ЄС основних видів металургійної промисловості (металопрокат, труби великого діаметра)	Закріплення за Україною місця в міжнародному поділі і кооперації праці з виробництва та реалізації основних видів чорної металургії (чавун, сталь)
3.	Перехід на нові форми організації та оплати праці в базових галузях економіки підприємств великого та середнього бізнесу, що стали нормою в лідерів ЄС	Складання Програм переходу на нові технології і стандарти відповідно до чинних статутних документів товаровиробників (статутами Акціонерних товариств, холдингових компаній і ін.)

№ з/п	Довгострокові проблеми, що вимагають узгодження з конкретними країнами або групою країн	Форми довгострокового вирішення в рамках СОТ на шляху євроінтеграції
4.	Вивчення досвіду розгляду в європейських і міжнародних судових інстанціях суперечок між конкурентами на рівні товаровиробників і країн	Видання в країні робіт за типом СОТ*, де систематизовано інформацію для користувачів всіх форм власності країни. Проведення семінарів, конференцій, цільових тематичних курсів для практичного вивчення зарубіжного та вітчизняного практичного досвіду
<i>Третій період – після завершення періоду адаптації в ЄС</i>		
1.	Осмислення проблем, що реально виникли після вступу в ЄС та осмислення ускладнень щодо нарощування обсягів виробництва і реалізації на внутрішньому й зовнішніх ринках вітчизняних товаровиробників усіх форм власності.	Систематизація виявлених проблем за галузями, формами і центрами виявлення, можливих форм вирішення проблем з досвіду країн-аналогів. Розподіл практичної роботи за галузями, регіонами з виділенням центрів відповідальності на державному рівні. Подальше доопрацювання нормативно-правових актів у встановленому порядку

*За типом «Всемирная торговая организация и национальные экономические интересы» [10]

Висновки. Для використання наявних матеріалів міжнародних рейтингів за конкурентоспроможністю в умовах економічної кризи в Україні доцільно осмислити їх сутність, тобто зрозуміти, які синтетичні, макроекономічні показники мають причинно-наслідковий зв'язок з чинниками виробництва. Це дозволить зрозуміти всю сукупність причинних факторів, що формують в Україні ВВП країни і можливості впливу держави на цей процес. Урешті-решт, це дозволить осмислити зв'язок з індексом людського розвитку ООН і на цій підставі підвищити свій рейтинг.

Враховуючи те, що різні рейтинги мають різні цілі використання з урахуванням інтересів замовників і споживачів, складові рейтингів, які не збігаються в Україні, доцільно розділити на дві групи. Першу групу складають показники, які відображають тривалий попередній процес розвитку, що охоплює життя одного-двох поколінь (30-50 і більше років). Використовуючи ці складові рейтингів за короткий період можна змінити лише вектор довгострокового стратегічного розвитку країни, але не сам показник. Інші показники відображають поточну економічну ситуацію у світі, пов'язану безпосередню з динамікою цін на світовому ринку енергоресурсів, металу, хімічної промисловості, продовольства та ін. З огляду на те, що Україна за структурою експортно-імпоротної діяльності належить до країн із сировинною економікою така залежність дуже відчутна в короткостроковому вимірі. Це може стати фундаментом змін механізмів державного регулювання в короткостроковому періоді.

Запропонована в статті періодизація адаптації за технологічними, соціально-економічними, правовими та іншими чинниками враховує місце України в міжнародних рейтингах за конкурентоспроможністю. Зокрема, виділено такі періоди: від вступу в СОТ до вступу в ЄС; після вступу в ЄС – адаптація (3-5 років); після завершення адаптації в ЄС. Усі ці періоди потребують різних механізмів державного регулювання макроекономічних процесів. В межах такої запропонованої періодизації розширюються практичні можливості мінімізації негативних наслідків на кожному з етапів за основними товарними групами експорту-імпорту.

Література

1. Карминский А.М. Рейтинги в экономике: методология и практика / А. М. Карминский, А.Е. Петров, А.А. Пересецкий. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 240 с.
2. Всемирный экономический форум: Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2014-2015 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/news/2014/09/03/6873>. – Загл. с экрана.

3. Загоруйко Ю. Кому нужна конкурентоспособность / Ю. Загоруйко. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zn.ua/ECONOMICS/komu_nuzhna_konkurentosposobnost-112628.html. – Загл. с экрана.
4. Кваснюк Б.Є. Конкурентоспроможність національної економіки / Б.Є. Кваснюк. – К. : Фенікс, 2005. – 582 с.
5. ЄС у кишені. Довідник із європейської інтеграції України. – К. : Представництво Фонду Кондрата Аденауера в Україні, сьоме видання – виправлене і доповнене. – 2014. – 86 с.
6. Радыш В. По уровню инноваций Украина опустилась на 90-е место в мире / В. Радыш. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.business.ua/articles/companies/Po_urovnyu_innovaciy_Ukraina_opustilas_na_e_mesto_v_mire-10650/. – Загл. с экрана.
7. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. – Загол з екрану.
8. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – 576 с.
9. Семиноженко В. Чи можливий в Україні інноваційний стрибок? / В. Семиноженко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/science/chi-mozhliivy-v-ukrayini-innovaciy-niy-stribok-1234-56_78_.html. – Загол. з екрану.
10. Всемирная торговая организация и национальные экономические интересы / Ин-т мировой экон. и междунар. экон. отношений. – М. : Наука, 2003. – 328 с.

References

1. Karminskij, A., (2005). Ratings in the economy: Methodology and Practice. M. : Finansy i statistika (in Rus.).
2. The World Economic Forum: Global Competitiveness Ranking 2014-2015 (Decree). Retrieved from <http://gtmarket.ru/news/2014/09/03/6873> (in Rus.).
3. Zagorujko, Ju., (2012). Who needs a competitive. Retrieved from http://zn.ua/ECONOMICS/komu_nuzhna_konkurentosposobnost-112628.html (in Rus.).
4. Kvasniuk, B., (2005). The competitiveness of the national economy. Kyiv : Feniks (in Ukr.).
5. EU bank. Guide to European integration of Ukraine (2014). Kyiv : Predstavnytstvo Fondu Kondrata Adenauera v Ukraini (inUkr.).
6. Radysh, V. In terms of innovation Ukraine dropped to 90th place in the world. Retrieved from http://www.business.ua/articles/companies/Po_urovnyu_innovaciy_Ukraina_opustilas_na_e_mesto_v_mire-10650/(in Rus.).
7. President of Ukraine (2015). About the Strategy of steady development «Ukraine-2020» (Decree). Retrieved from <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html> (in Ukr.).
8. On the internal and external situation of Ukraine in 2013: Annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine (2013). Kyiv: NISD (in Ukr.).
9. Semynozhenko, V. Is it possible in Ukraine an innovative leap? Retrieved from http://gazeta.dt.ua/science/chi-mozhliivy-v-ukrayini-innovaciy-niy-stribok-1234-56_78_.html(in Ukr.).
10. The World Trade Organization, and national economic interests (2003). Moskva: In-t mirovoj jekon. i mezhdunar. jekon. otnoshenij(in Rus.).

Стаття надійшла до редакції 24.04.2016.